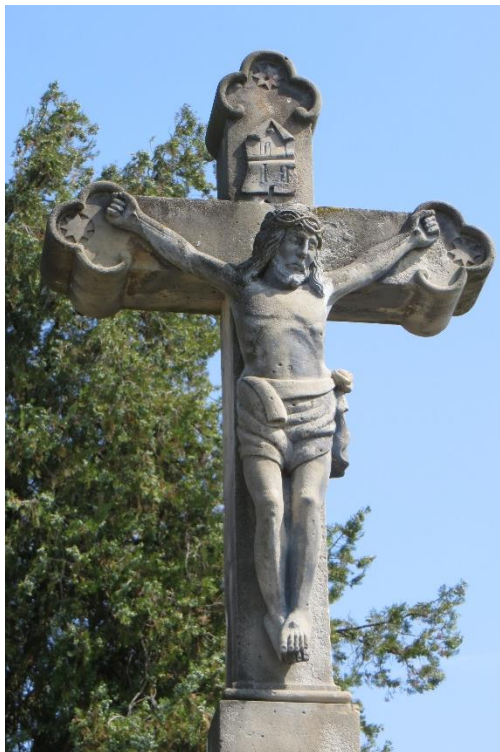

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

ZALAERDŐD 2017

TERVEZET

Tartalom

1. Bevezetés	3
2. A település bemutatása	4
3. Örökségünk	5
4. Elterő eredetű, használatú és beépítésű területek	6
5. Ajánlások - Építészeti útmutató.....	9

1. Bevezetés

A Településképi arculati kézikönyv műfajának meghonosítása Magyarországon egy kísérlet, amely összhangban az új építési jogszabályokkal a változó kor és ízlés épített környezettel szembeni kihívásaira kíván egyfajta választ adni. Természetes dolog, hogy a technológia fejlődése az életmód átalakulásával, és az épített környezethez való viszonyunk, a vele szemben támasztott igényeink változásával is együtt jár. Az utcák, a terek, a házak és a középületek is átalakulnak, nem csak képük, de használatuk is módosul. Ebben a változásban, szerencsére, egyre nagyobb a mozgástere és a szerepe a közösségeknek. Jelen kézikönyv éppen a tárgyalt települések lakói és vezetői számára készült, a készítőik célja pedig egy közérthető, közmegegyezésen alapuló építészeti útmutatás közreadása volt.

A városi és falusi települések közötti különbségből ma is számos eltérés származik, amelyek a kézikönyv írása során is felmerültek. Nem csak a méret, vagy a lakosságszám, azok, amik elkülöníti e két településformát, legalább ennyire fontos az eltérő életmód, területhasználat, és az ebből fakadó különböző épületállomány, és közterületi funkció. A hangsúlyok, ahogyan alább jól látható lesz, máshová tevődnek, és a problémák is másutt jelentkeznek. A falvakban fontosabb például a helyi közutak és állapotuk, vagy a temetők szerepe, és sokkal kevésbé jelent gondot a csökkenő zöldfelület arány, a rossz levegőminőség, vagy a harsogó fényreklámok. A különbségekre maguk a lakosok hívták fel a készítőik figyelmét, és kérték a tartalom ilyen irányú módosítását.

E kis kötetbe foglaltak nem szabályok, inkább olyan normák, vagy tanácsok, amelyek esszenciális segítséget nyújtanak. Segítenek eligazodni a jogszabályi előírásokban, ötleteket adnak a felújítások, bővítések, építkezések tervezéséhez, kivitelezéséhez a tulajdonosoknak. Fontos cél, hogy a kézikönyv segítsen tisztán látni a település történetét, jelen építészeti állapotát, és a meglévő értékeit is. A kézikönyv készítését előíró jogszabályalkotók hosszú távú célja ezekkel összhangban pedig az volt, hogy a megrendelő és elsődleges közönségben, a lakosokban növelje a településük szeretetét, és fokozza a lakókörnyezetük minősége iránti igényeiket.

A településtörténetre és az örökségi elemekre vonatkozó fejezetek, a térképek, és a képes forma egyben alkalmas lehet turisztikai célra is, hiszen összefoglaló információt nyújt a településről a közeli, vagy távoli vendégek, látogató számára.

A végső célkitűzések, a javuló minőségű, a modern kor kihívásainak megfelelő, de a hagyományokat mesze menően tiszteletben tartó és megújító szemlélet irányába, ezek általánossá válása felé, ez a kötet csak egy, de fontos lépés.

A kézikönyv készítése során számos forrástípust feldolgoztunk, a tudományos, műemléki szakirodalom áttekintésén túl, régi térképek, archív fotók, a műemléki és régészeti adatbázisok voltak munkák kiindulásai. A település helyszíni lejárását, fotózását lakossági egyeztetés (fórum és internetes konzultáció) követte, végül az összes adat feldolgozása és leszűrésével keletkezett ez a szándékaink szerint rövid, közérthető, és modern, vonzó formátumú könyv, melyet szíves használatra adunk közre.

A szerzők

2. A település bemutatása

Zalaerdőd a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Bár a talaj minősége nem a legjobb, de az állandó vízjárás, és az enyhe mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A régészeti leletek tanúsága szerint ugyan a település csaknem folyamatosan lakott volt a mai falu történetének kezdetei az írott források hiány miatt alig ismertek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” település volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált.

A település eredeti neve, Nyavalád, 1351-ből ismert oklevélből, tulajdonosa ekkor a nevét a faluról vevő Nyavalyádi Henrik fia, Jakab volt. Nem lehetett túl jelentős méretű, mert a 15. század közepén lakatlan pusztaként említették, kicsivel később, 1458-ban, művelhető határa uralkodói jóváhagyással került az enyerei pálosok birtokába.

Enyere falu a 13. század második felében már jelentős település volt, pálos kolostora 1336 és 39 között épült az Enyerei család alapítványaként. Később mind a kolostor, mind a falu elnéptelenedett, ma egy Óhíd határában lévő dűlő viseli a nevét.

Nyavalád, a pusztát egykor birtokló pálos faluhoz hasonlóan, a Hódoltság idején végig lakatlan maradt, és csak a 18. század elején telepítették be újra egyházi birtokosai. Az újraalapított falu a 18. század közepe után a túskevári konvent birtoka lett, a felosztás után, 1799-től, a Rokolyán–Nyavaládi közalapítvány kezelte, majd 1824-től 1945-ig a Katolikus Vallásalap somlónásárhelyi uradalmához tartozott. Mai nevét a 20. század elején vette fel, ekkor lakossága magyar anyanyelvű és katolikus volt, határát az egyházi birtokosnak dolgozó jobbágyok és zsellérek lakták, művelték. A korábban Zala megyéhez tartozó falu a 20. század közepén került át Veszprém megyébe

3. Örökségünk

A változatos növénytakarójú, szelíd tájak, a jó természeti adottságok a legkorábbi időszakról vonzották állandó megtelepedésre az embert. Zalaerdőd bel- és külterületén, lévén ilyen területen fekszik, három védett régészeti területet tartanak nyilván. A falutól délnyugatra római sír került elő, a templomtól északra, a sportpályától délnyugatra, és a település keleti végétől délre római előzményekre települt középkori települések régészeti nyomai ismertek. A legjelentősebb, országosan védett műemlék a falu közepén, útelágazásban álló, északnak tájolt Szent Kereszt megtalálása templom, a hajónál keskenyebb, egyenesen záródó szentéllyel, déli, bejárati főhomlokzata felett szoknyás gúlasisakkal fedett, óraíves toronnyal, a szentély nyugati oldalán sekrestyével. Homlokzatai tükrös tagolásúak, a nyílások zárkövesek. A téglány alakú bejárati ajtó feletti, egyenes szemöldökpárkányról induló karzatszinti ablak kosáríves, a zár- és vállköves harangszinti ablakok félkörívesek, a keleti homlokzat, és a karzat alatti terek ablakai szegmensíves záródásúak. Bent a lekerekített sarkú hajót kétszakaszos csehsüveg-boltozat, a szentélyt egy csehsüveg-boltozat fedi. Az egyetlen csehsüveg-boltozatra épített karzat önálló, keskenyebb térként kapcsolódik a hajóhoz. A karzataljból balra kápolnatér, jobbra csigalépcső nyílik. A karzat kihasasodó mellvédje elé kétoszlopos fa bővítményt építettek. A templom berendezése látványos, barokk együttes. A főoltár eredetileg biztosan nem ide készült, de az enyerei pálos kolostorból való származása, amely hagyományként él, nem valószínű. Felépítményét angyaliszobrok díszítik, a barokk oltárkép a Szent Kereszt megtalálását ábrázolja. A keleti diadalívpilléknél a túskevári pálos templomból származó Szent Kereszt-oltár áll, a tabernákulum két oldalán a tisztító tűben szenvedő lelkekkel. Az oromzat tábláján az "IHS" betűi a szenvedés eszközeiből vannak kirakva. A nyugati hajófal északi szakasza előtt álló barokk oltárt oszlopok, szobrok, az oromzatot Szent Ilonát ábrázoló festmény díszíti. A körselet alaprajzú, klasszicizáló későbarokk szószék feljárata a csehsüveg-boltozatos sekrestyéből nyílik. Padjai építés korabeli asztalosmunkák. Szent Sebestyén barokk faszobra valószínűleg a soproni ferences templomból egykor kapott berendezési tárgyak egyike. A templom neobarokk kifestése 1956-57-ben készült, a mezőkövesdi Takács István munkája. A mai, későbarokk templom 1796-ban épült a Vallásalap kezdeményezésére, hogy felváltsa az addigra leromlott állapotú kis centrális sövénytemplomot.

Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti fogadalmi szobrok és keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Zalaerdőd bel- és külterületén is számos színvonalas példája akad. Közülük a legrégebbi a községtől keleti irányban, jóval túl a temetőn, a dűlőút déli oldalán álló, útszéli kereszt, melyet 1883-ban állítottak. A többi darab jellemzően 20. század eleji, így falu délkeleti részén, az út keleti oldalán, délre, a Hetefőre vezető országút keleti oldalán, és a katolikus templom főhomlokzata előtt álló keresztek.

Kiemelkedik közülük a katolikus templom homlokzata előtt álló kő Mária-szobor, jobbán a koronás, országalmát tartó gyermek Jézussal. 1910-ben emeltette a helyi Rózsafüzér Társulat.

A kereszteken és szobrokon kívül helyi védelem alatt áll a Községi ház Petőfi utca 68. szám alatti épülete, és két síremlék (Domaniczky Cs., Fábíán J.) a temetőben.

4. Eltérő eredetű, használatú és beépítésű területek

A falusias települések közül a kisebb méretűek nagyon gyakran őrzik kora újkori (18. század eleje) születésük során létrejött út és utcahálózatukat, hiszen a főbb közlekedési útvonalakhoz igazodnak, s ezek nem ritkán évezredes múltra is visszatekinthetnek. A Kárpát-medencében az emberi megtelepedésre különösen ideális helyek a neolitikum (ie. 10000) óta lényegében ugyanazok, melyek használatát a változó életmód, időjárás és történelem csak kis mértékben befolyásolta. E potenciális lakóhelyek között a legrövidebb, legkényelmesebb útvonalak az első településekkel együtt létrejöttek, és azóta vonalvezetésük általában csak kissé módosult: a kora újkorból már térképeken is feltüntetett hazai útvonalhálózat a maival csaknem teljesen megegyezik. Zalaerdőd az út mellé települt, vagy úti falu azon változata, amely két útvonal kereszteződése körül alakult ki, így a kezdetektől többutcás volt. A szalagtelkeken oldalhatáron álló, utcavonalas beépítés volt a jellemző a 20. század elejéig.

Az utak településszervező szerepén túl, a bevezetőben említett módon számos különbség akad a város és falu szerkezete között. A legtöbb hazai faluban csak ritkán lelhető fel jól elkülönülő egységesen régi, vagy bármilyen szempontból azonos jellegű falurész. Az utakat leszámítva legkorábbi épített „réteget”, amely legfeljebb középkori eredetű, de ma formájában jellemzően kora újkori, a templom jelenti. A legritkább esetben fordul elő újraterülpült kistelepülésen ebből a korszakból származó ház, a máig fennmaradt 18. századi lakó és gazdasági épületek inkább nemesi tulajdonoshoz köthetők, és a korabeli falusi átlag szintje felett állók. A 19. századot csak kevés, jellemzően késői épület képviseli, ma egyéb híján, ezek reprezentálják a „hagyományos” faluhoz leginkább illő képet. A sokszor polgári építészet hatása alatt álló régi parasztházak egykor azonban ugyanúgy kiemelkedtek környezetükből, a füstös konyhás, háromsejtes, nádfedéses, vályogépületek közül, mint a későbbi ún. Kádár-kockák. Az utóbbiak már a 20. század közepső évtizedeinek faluképéhez tartoznak, és ma is erősen dominálnak. A típus, a zárt, négyzetes alaprajzú, előkertes, nagyablakos, sátozott kispolgári villa, már az 1930-as években létezett, és 1950 után a falusi lakosság életszínvonalának emelkedésével szaporodott el az országban, természetesen közben már a szocializmus lehetőségeihez igazodva, egyre jobban mellőzve az egyedi tervezés és kivitelezés kezdeti színvonalát, minőségét. Nem nehéz a kisablakos, oldalhatáron és utcafronton álló, oromzatos kis parasztház tudatosan kiválasztott ellentét látni az 1960-as, 70-es évekbeli családi házakban, amelyek a paraszti lét tagadását, a vágyott életmódváltást is magukkal hozták. Az utolsó füstös konyhák, és sok módosabb, 1900 körüli falusi lakóház is 1960 után tűnt el nyomtalanul.

Az építészeti divat változása az 1980-as évektől újabb típusok megjelenését hozta, amelyek azonban már nem kapcsolódtak a hazai építészet szerves fejlődéséhez. A média mintaadó szerepe egyre jobban felértékelődött, és tovább fokozódott az 1990-es években a sajtótermékek számának és típusának bővülésével, majd 2000-től, az Internet elterjedésének köszönhetően. Az 1980-as, 90-es évek alpesi házait nem éghajlati vagy életmódbeli váltás, hanem a jóléti osztrák és német példák vonzerejének növekedése magyarázza. Az újabb és újabb stílusok, mediterrán, hegyvidéki, minimalista, modern stb., változó technológiák, különösen a gyors építésű, részben előre gyártott házak, egyre összetettebb és változatosabb településképet eredményeznek, s mindez különösen a kistelepüléseken szembeötlő.

A falu épített szövetében elszórva, és váltakozva tűnnek fel a különféle korszakok jellemző lakóépület stílusai, nem egy régi épület kapott átalakítás során új külsőt, s akad olyan új építésű ház is, mely az oromfalas, korábbi képet idézi. Jól elkülöníthető települési egységeket a történeti betelepülés ideje, és telekosztása szerint tudunk meghatározni, de definiálni, szemben a városi lakóterületekkel, nem a beépítés jellege alapján, hanem sokkal inkább a használat szerint lehetséges. Az alább szereplő kategóriák így a kistelepülési formához igazított területi beosztás egy lehetséges módját is szemléltetik.

A település történeti magja és az utak

Zalaerdőd történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült, közepén egykor kiszélesedő, térszerű részét, a mai Petőfi utca, és az Ady Endre utca kereszteződésében álló templomhoz közelebbi szakaszai jelentik. A település nyugati határa a mainál beljebb, a József Attila út torkolatánál volt, keleten csaknem a mai szélénél húzódtott.

Az utcák vezetése és a templom, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők, sem házak, sem összefüggő telekosztás nem maradt fenn e korai időszakból.

A belső utak állapota közepes-rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak. A járdáknak részben már felújítottak.

A település későbbi növekedése

A falu növekedése a 19. században egyrészt a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette, másrészt kisebb délnyugati és keletei irányban való terjeszkedéssel is járt. Ekkor települt be oldalhatáron, utcafronton álló házakkal a Petőfi utca keleti szakasza (főleg annak északi fele), és a halmazos jellegű telkeken beépített délnyugati vége is. A 20. század folyamán a falu jellemzően északi-északnyugati irányban bővült tovább, ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte a temető területét.

A Kossuth Lajos és Ady Endre utcákban elszórva, a templom körül sűrűsödve néhány a falusi igényeken túlmutató minőségű, a kisvárosi polgári építészet hatását, szecessziós jegyeket mutató vakolatdísszel ellátott ház áll. Az utóbbiak 19-20. század fordulóján virágzó falu hagyatékához tartoznak.

A faluképet a felsoroltakon kívül az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserék, új kerítések) jellemzik.

Temető

A falu központjától északra, távolabb fekvő sírkert, egykor a falu külterületének számított, ma már a lakott résszel összeérő, melyben a legrégebbi, fellelhető sírkő 1842-es, temetőkeresztjét 1889-ben állították. Aránylag sok a homokkőből faragott, hagyományos formákat mutató sírtábla az 1880-as évek és az 1940-es évek közötti időszakból. A sírok többsége műkő, a régebbi táblák ezek között, elszórtan állnak. A közelmúltban bővített, felújított ravatalozó jó arányú, kisméretű épület.

Beépítésre nem szánt területek, zöldfelületek

Zalaerdőd külterületén, a településtől északra és nyugatra a Nemzeti Ökológiai Hálózat részét képező magterület és pufferzóna húzódik, ugyanezen erdős területek pedig egyúttal tájképvédelmi területek is. A település tehát természetvédelmi szempontból kiemelt terület. A község körüli területek erdő- és mezőgazdasági művelés alatt álló szántó-, illetve gyepterületek. A lakott területen belül a zöldfelületek legnagyobb részét a lakóházakhoz tartozó dísz- és haszonkertek teszik ki. Kisebb intenzív zöldfelületek létesültek az útkereszteződések teresedésein. A templom mellett játszótér készült, a település északi részén pedig sportpálya és pihenőpark található. Jellegzetes arculati elem továbbá, hogy a széles utcák két oldalán nagy kiterjedésű zöldfelületek találhatók.

5. Ajánlások - Építészeti útmutató

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ

A település a 18. század második felében, a település központját képző templom közelébe húzódó utcák mentén kialakult, egyházi birtokú falu. Történeti magját, templomot övező az utcák kereszteződésében álló néhány épület és az attól keletre húzódó utca alkotja. A szalagtelkeken, oldalhatáron álló, téglány, vagy „L” alaprajzú épületek állnak. Szinte mindegyiküket felújították, de maradt néhány szép példája a 19. század végi, 20. század eleji homlokzatképzésnek és nyílászáró rendszernek. Az épület általában az utca vonalában áll, a telket az úttól, a „gyalogkapus” „nagykapus”kerítés zárja. Szerencsés módon az új építésű házak egy része, követi a településen kialakult tömeg, tető és homlokzati arányokat.

A történelmileg legkorábban kialakult településmag beépítési sajátosságait és utcaképét az építészeti örökség védelmére javasolt területként szükséges kezelni.

ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZ

A település a 19. században érte el jelenlegi kiterjedését. Egyrészt a főutcák mindkét oldalának beépítésével, másrészt új utcák létesítésével. Jellemzően itt is az oldalhatárra telepített építési mód jelenik meg. A 19. század végi, 20. század eleji épületei oldalhatáron álló, az utcára merőleges gerincű, kontyolt nyeregtetős, oromfalas, földszintes, magastetős házak. Az épület általában az utca vonalában áll, a telket az úttól, a „gyalogkapus” „nagykapus”kerítés zárja. Főként ezekben az utcákban jelennek meg a 20. század végi épületek.

Az új településrészeket általános besorolású területként szükséges kezelni.

AJÁNLÁSOK / TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ

▪ Telepítés

A házak jellemzően telekhatáron álló telepítésűek, „L”alakú alaprajzi kialakítással. Általában kontyolt magas tetővel. A szélesebb telkeken, az utcával párhuzamos gerincű kontyolt, részben kontyolt, vagy oromfalas magastetős épületek. Az épületek az utcához kis mélységű előkerttel kapcsolódnak. Ezek megtartása javasolt.

A telken, szabadon állóan elhelyezett épület, vagy a nagymértékben hátrahúzott épület építése nem javasolt.

▪ Magasság

Az épületek magassága közel azonos, földszintes, magastetős épületek. A régi épületek bontásával épülő új épületnek illeszkednie kell a kialakult utcaképhez. Nem javasolt a kétszintes magas, avagy lapostetős kialakítás.

▪ Tetőhajlásszög

A legkorábbi utcákban kiépült épületek tetőhajlásszöge közel azonos. (35-45°) Az új beépítésű épületnek igazodnia kell a meglévő épületállományhoz. Ennél magasabb, vagy lapostetős épület építése nem javasolt.

Az épületekre az egyszerű tetőforma a jellemző. Az új épületeknél, a kialakult utcaképre ügyelni kell.

Nem javasolt az északi (német, angolszász) vagy mediterrán területekre jellemző, erősen szabdaltszerű tetőforma. Egy épületen belül, nem javasolt különböző, egymástól eltérő tetőfelépítmények alkalmazása. A tetőhéjazat, kiselemes cserépfedés legyen. Kerülendő a nagyelemes betoncserép, a bitumenes lemezfedés, avagy a fémlemezfedés alkalmazása.

- Anyaghasználat,(színek)

A történeti településrész színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott anyag és színhasználat. Az épületek homlokzatszínének választásakor érdemes a településen, régebbi épületein fellelhető színeket alkalmazni. Előnyben részesíthetők a világos színek. (fehér, világos földszínek). Kerülni kell a nagyon markáns, erőteljes éppen divatos színek használatát. (Benetton zöld, narancssárga, lila, mély bordó).

- Kerítés

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja az utca vonalán megjelenő kerítés. Ezek jobbára alacsony, tömör lábazattal és szellős rácsozattal jelennek meg a történeti településképből. Új kerítés építéskor érdemes a meglévő kerítések tanulmányozása és mintául vétele.

- Tornácok

A tornácok az épületek kertre néző hosszú szárnya mentén helyezhetők el, egyszerű fa szerkezetű kialakításuk javasolt. Az utca felé megjelenő földszinti, vagy emeleti erkélyek kialakítása nem javasolt. A 20. század elején megjelenő, „kódisszerű” emlékeztető kontyolt, magas tetős üvegezett verandák szintén javasolhatók. Az utca felé megjelenő terasz helyett, a kert felé néző fedett, nyitott terasz építése ajánlott.

- Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenését, nagyban befolyásolják a homlokzati nyílászárók. A történeti településrészen még megfigyelhetők, a hagyományos nyíláskialakítás példái. Általában két szárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, az utcai homlokzaton szimmetrikus kialakításúak.

A még meglévő épületek felújításakor érdemes példaként venni, a település legöregebb épületeinek nyílászáró rendszerét. A homlokzaton megjelenő két ablak kedvezőbb homlokzati megjelenést biztosíthat. Hosszú, kétrétegű, vízszintes tokosztós ablakok beépítése nagy szerepet játszik a településképi fenntartásában. Nem javasolt a három részből álló egyetlen homlokzati ablak. Gyakori a külső redőnytokok megjelenése. A meglévő épület felújításakor, vagy új épület építéskor javasolt a belső sötétítő függöny, vagy külső zsaluk alkalmazása. Az ablakok keretezése nem javasolt. Keretezés alkalmazása esetén egyszerű szalagkeret javasolható. A lakóépület funkciójának megváltozása esetében sem javasolt az utcai ablak helyén ajtó nyitása.

- Homlokzatképzés, anyaghasználat

A település épületeire a vakolt, egyszerű homlokzati megjelenés a jellemző. Az új, oldalhatáron álló épületek homlokzati megjelenése minél visszafogottabb legyen. Elegendő a főpárkány vonalának (oldalhomlokzat ereszmagassága) és a lábazati felületnek a megjelenése. Amennyiben tagoltabb homlokzatot szeretnénk építeni, úgy javasolt a településen még fellelhető épületek homlokzati kialakítását tanulmányozni. A homlokzatok vakolt felületei mellett, a lábazatok vakolt, festett, vagy kőlabazatként jelenjenek meg. Nem javasolt az település épületeitől idegen anyaghasználat, (faburkolatú homlokzat), vagy északi (német, angolszász) homlokzati kialakítás alkalmazása.

- Részletek

Az épületekhez szorosan hozzátartoznak a „technikai” jellegű részletek is, mint a kéményfejek kialakítása és a tetőszellőztető ablakok. Ezek megjelenése és egyedi kialakítása

szintén meghatározó szerepű az épülettömeg szempontjából. Ezek építésekor érdemes a település történeti település részén még fellelhető kéményfejek és bádogablakok mintául vétele. Életünk megváltozását jelzi a digitális technológia megjelenése, és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen vevőantennák és tányérok megjelenése. Ezek elhelyezésekor ügyeljünk, hogy ne az utcára néző leglátványosabb homlokzat képét befolyásolják. Javasolt ezen berendezések elhelyezése a kevésbé látható kert felé néző, hosszabb homlokzati szakaszokon.

A településen még fennmaradt, a múlt század elejét felidéző, gyakran nem működő kutak, szintén meghatározó elemei a településképeknek. Felújításuk, megtartásuk javasolt.

- Kerítések

A történeti településrész kerítéseinek anyag és formahasználata változatos, szép kialakítások sorát láthatjuk. Általában jellemző a telket határoló kerítésen a gyalogkapu és nagykapu együttese. Új kerítés építésekor érdemes ezeket tanulmányozni.

A lábazatok lehetnek vakoltak, vagy kő lábazatok. Kerülni kell a kőimitációjú betonlábazatok, vagy a beton lábazatra ragasztott mediterrán jellegű ragasztott kőlábazat építését. Javasolt a környéken található természetes kőanyag használata. A felső szakaszon az egyszerű dróthálós (haidekker rácsos) vagy egyszerű pálcás kerítés javasolt. Nem javasolt az esetleges fémipari hulladékból kialakított kerítések megjelenése. Új kerítés építésekor érdemes a település szép példáit alapul venni. Nem javasolt az utca felől zárt tömör megoldások, avagy az ugyan fából kialakított, de mégis tömör hatású kerítések alkalmazása. Nem javasolt, a forgalomban kapható előre gyártott fa kerítéselemek megjelenése a településképekben. Széldezska kerítések építéskor a település korábbi fa kerítéseinek kialakítását javasolt figyelembe venni. Az oldalsó és hátsó kerítések ugyan kevésbé láthatóak az utca frontjáról mégis érdemes átgondolni anyagukat, zárságukat.

AJÁNLÁSOK/ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZ

- Telepítés

A házak jellemzően telekhatáron álló telepítésűek, „L” alakú alaprajzi kialakítással. Általában kontyolt magas tetővel. A szélesebb telkeken, az utcával párhuzamos gerincű kontyolt, részben kontyolt, vagy oromfalas magastetős épületek. Az épületek az utcához kis mélységű előkerttel kapcsolódnak. Ezek megtartása javasolt.

A telken, szabadon állóan elhelyezett épület, vagy a nagymértékben hátrahúzott épület építése nem javasolt.

- Magasság

Az épületek magassága közel azonos, földszintes, magastetős épületek. A régi épületek bontásával épülő új épületnek illeszkednie kell a kialakult utcaképhez. Nem javasolt a kétszintes magas, avagy lapostetős kialakítás. Újonnan kialakított építési telkeken is javasolt a településre jellemző épületmagasság alkalmazása

- Tetőforma

Amennyiben a településrészen már jellemzőbb a tördelt tetőforma (egymás melletti három telek esetében) úgy ebben az esetben nem javasolt az egyszerűbb tetőforma alkalmazása. Amennyiben azonban jellemző maradt az egyszerű tetőforma, úgy nem javasolt a tördelt tetőforma alkalmazása.

- Anyaghasználat,(színek)

Az átalakuló településrész színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott anyag és színhasználat. Az épületek homlokzatszínének választásakor érdemes a településen,

régebbi épületein fellelhető színeket alkalmazni. Előnyben részesíthetők a világos színek. (fehér, világos földszínek). Kerülni kell a nagyon markáns, erőteljes éppen divatos színek használatát. (Benetton zöld, narancssárga, lila, mély bordó).

▪ Kerítés

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja az utca vonalán megjelenő kerítés. Ezek jobbára alacsony, tömör lábazattal és szellős rácsozattal jelennek meg az átalakuló településrészen is. Új kerítés építéskor érdemes a meglévő kerítések tanulmányozása és mintául vétele.

▪ Tornácok

A tornácok az épületek kertre néző hosszú szárnya mentén helyezhetők el, egyszerű fa szerkezetű kialakításuk javasolt. Az utca felé megjelenő földszinti, vagy emeleti erkélyek kialakítása nem javasolt. Az utca felé megjelenő terasz helyett, a kert felé néző fedett, nyitott terasz építése ajánlott.

▪ Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenését, nagyban befolyásolják a homlokzati nyílászárók. Az átalakuló településrészen még megfigyelhetők, a hagyományos nyíláskialakítás példái. Általában kétszárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, az utcai homlokzaton szimmetrikus kialakítással.

Új épületek építéskor érdemes ezeket a példákat alkalmazni.

A még meglévő épületek felújításakor is érdemes példaként venni, a település legöregebb épületeinek nyílászáró rendszerét. A homlokzaton megjelenő két ablak kedvezőbb homlokzati megjelenést biztosíthat. Hosszúkás, kétrétegű, vízszintes tokosztós ablakok beépítése nagy szerepet játszik a településképi fenntartásában. Nem javasolt a három részből álló egyetlen homlokzati ablak. Gyakori a külső redőnytokok megjelenése. A meglévő épület felújításakor, vagy új épület építéskor javasolt a belső sötétítő függöny, vagy külső zsaluk alkalmazása. Nem javasolt a külső redőnytokok beépítése. Az ablakok keretezése nem javasolt. Keretezés alkalmazása esetén egyszerű szalagkeret javasolható. A nyílászárók színe, a településen alkalmazott színvilághoz illeszkedjen. (világos, és középbarna, zöld)

▪ Homlokzatképzés, anyaghasználat

A település épületeire a vakolt, egyszerű homlokzati megjelenés a jellemző. Az új, oldalhatáron álló épületek homlokzati megjelenése minél visszafogottabb legyen. A homlokzatok vakolt felületei mellett, a lábazatok vakolt, festett, vagy kőlábazatként jelenjenek meg. Nem javasolt az település épületeitől idegen anyaghasználat, (teljes faburkolatú homlokzat), vagy északi (német, angolszász) homlokzati kialakítás alkalmazása. Tetőhéjazatként a kiselemes cserépfedés javasolt. Az épület stílusához illeszkedően alkalmazható a betoncserép, avagy a matt fémlemezfedés alkalmazása

▪ Részletek

Az egyszerű, de igényesen kitalált és szépen megépített részletek gazdagítják az épületet. Egy-egy burkolat, eresz vagy párkány kialakítás az épület meghatározó eleme lehet. A burkolatok lábazatok kialakításakor a helyi építési anyagok használata javasolt.

Az épületekhez szorosan hozzátartoznak a „technikai” jellegű részletek is, mint a kéményfejek kialakítása és a tetőszellőző ablakok. Ezek megjelenése és egyedi kialakítása szintén meghatározó szerepű az épülettömeg szempontjából. Ezek gondos megtervezése javasolt. Életünk megváltozását jelzi a digitális technológia megjelenése, és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen vevőantennák és tányérok megjelenése. Ezek elhelyezésekor ügyeljünk, hogy ne az utcára néző leglátványosabb homlokzat képét

befolyásolják. Javasolt ezen berendezések elhelyezése a kevésbé látható kert felé néző, hosszabb homlokzati szakaszokon.

▪ Kerítések

Az átalakuló településrész kerítéseinek anyag és formahasználata változatos, szép kialakítások sorát láthatjuk. Általában jellemző a telket határoló kerítésen a gyalogkapu és nagykapu együttese. Új kerítés építéskor érdemes ezeket tanulmányozni.

A lábazatok lehetnek vakoltak, vagy kő lábazatok. Javasolt a környéken található természetes kőanyag használata. A felső szakaszon az egyszerű dróthálós (haidekker rácsos) vagy egyszerű pálcás kerítés javasolt. Nem javasolt az esetleges fémipari hulladékból kialakított kerítések megjelenése. Új kerítés építéskor érdemes a település szép példáit alapul venni. Nem javasolt az utca felől zárt tömör megoldások, avagy az ugyan fából kialakított, de mégis tömör hatású kerítések alkalmazása. Nem javasolt, a forgalomban kapható előre gyártott fa kerítéselemek megjelenése a településképből. Széldeszka kerítések építéskor a település korábbi fa kerítéseinek kialakítását javasolt figyelembe venni. Az oldalsó és hátsó kerítések ugyan kevésbé láthatóak az utca frontjáról mégis érdemes átgondolni anyagukat, zárságukat.

TOVÁBBI AJÁNLÁSOK

Kertek

Településünknek és épületeinknek egyaránt illeniük kell abba a környezetbe, amelyet az adott helyen az ember és a természet közösen formált. A történeti településrészekben a tájba illesztés során a hagyományos településképi megőrzése az elsődleges cél, míg az újabb településrészek esetén a történeti maghoz való harmonikus kapcsolódás, valamint a meglévő táji környezethez való igazodás az irányadó. Ezekben nemcsak lakóépületünk stílusa, hanem kertünk kialakítása is fontos szerepet játszik.

A községben egyaránt találhatók közvetlenül az utcafrontra települt, illetve hátrébb húzott, kis előkerttel rendelkező lakóházak, oldalkertek pedig szinte minden ingatlan esetén megtalálhatóak. Az utcai szemlélő számára e kertrészek válnak leginkább láthatóvá, ezért a harmonikus utcakép érdekében törekedjünk izléses, az épülettel összhangban lévő kert kialakítására. Díszes, gondozott előkertünkkel jó benyomást kelthetünk és hozzájárulhatunk utcánk, településünk szép arcúlatához.

Elhelyezkedésüknek köszönhetően Zalaerdőd néhány telkének hátsóbb részei is láthatóvá válnak a járókelők számára. Igyekezzünk ezért telkünk teljes területét rendben tartani, ez nemcsak a harmonikus utcaképet és települési arculatot segíti elő, hanem saját életünkre, hangulatunkra is pozitív hatással lesz. A kert az épített környezet része, közvetlen életterünk szabadterre kiterjesztett közege, így környezetünk nagy mértékben befolyásolja életvitelünket is.

A kertünkben alkalmazott építőanyagok legyenek összhangban az épületek anyagával. Igyekezzünk természetes, környezetbe illő anyagokat használni, a kerti építmények készülhetnek például kőből, téglából vagy fából. A kerti burkolatok színben is illeszkedjenek az épülethez. Kerüljük a rikító, kirívó színeket, amelyek elvonják a figyelmet mind az épületről, mind pedig a kert növényeiről. A visszafogott színek, burkolatok ellenben kihangsúlyozzák a növények változatos szín- és formavilágát.

Érdemes olyan fajokat telepíteni, amelyek nem csak virágukkal, hanem levelükkel, termésükkel is díszítenek, így majdnem egész évben színesíthetik udvarunkat. Törekedjünk a természeti és táji környezetbe illeszkedve, a hagyományos vidéki, háztáji kertek világát

megőrizve az éghajlatnak megfelelő lombhullató növényeket ültetni. Kertjeinkben lehetőleg kerüljük az örökzöldek, tuják, fenyők tömeges alkalmazását. Az előkertek faültetésre kevésbé alkalmasak, mivel azok túlságosan leárnyékolnák és takarnák az épületet. Az előkertek jellemző növényei ezért évelők és díszes virágú egynyáriak, hagymások, valamint kisebb díszcserjék lehetnek, ezek ültetését meghatározza a kert kitettsége, valamint árnyékos, illetve napos felületei. Figyeljük meg, mely növények érik jól magunkat évek óta a környező kertekben, vagy kérjük szakember segítségét.

Haszonkertet kertünk hátsó, védettebb részére telepítsünk. Zalaerdődön különösen jól megmaradtak a hagyományos falusi gazdálkodás elemei, az udvar és veteményes mögött elhelyezkedő kisebb szántóterületek, amelyek – mint a tradicionális tájhasználat őrzői – védendő értékek. A kertekben fák közül elsősorban gyümölcsfákat javasunk, de a díszkerti területekre a település éghajlatát tűrő lombhullató díszfák is kerülhetnek. Ahol van elég élettere – például a telkek hátsó, szántóként használt részének határán –, javasoljuk egy-egy kocsányos tölgy telepítését, amely ugyan lassan növekvő erdei faj, de szépségével hosszútávon Zalaerdőd címerében is szereplő emblematikus növényként meghatározza a település sajátos arculatát.

Utcák, terek

Utcák és terek esetén a legfontosabb cél a rendezettség elérése. A közterületek folyamatos fenntartásával, a nem használt közterületi elemek elbontásával, a különböző felületek határozott szétválasztásával (pl. szegélykövek alkalmazásával) jó eredményeket érhetünk el ennek érdekében. A megfelelő tájba illesztés érdekében a közterületeken igyekezzünk minél több gondozott zöldfelületet kialakítani, burkolatokat csak a szükséges helyeken (utak, járdák, parkolók, kocsibehajtók) alkalmazzunk.

Zalaerdőd utcáin kétoldali felszíni vízelvezető árok és a főbb utcákon kétoldali járda húzódik. Az Ady Endre utcán és az Árpád utcán csak egy oldalon készült járda, ez a település léptékét, valamint e mellékutcák forgalmát tekintve elegendő. A járófelületek, burkolatok kialakítása során a vízáteresztésre, a javíthatóságra, tartósságra és az akadálymentességre egyaránt gondolnunk kell. Törekedjünk arra, hogy a járdák egységes burkolatúak, semleges, visszafogott színűek legyenek. A község legnagyobb területén világosszürke és piros kiselemes térkőburkolattal készült járdák találhatók, az egységes településarculat érdekében ezért e térkőburkolat használata javasolt a település jövőbeni burkolatépítései (járdák, parkolók) során is, ügyelve arra, hogy ezek közül a semlegesebb, szürke színű legyen túlnyomó többségben, ellenkező esetben túl harsánnyá válnának a burkolati elemek. Az árkok feletti gépkocsibehajtókat, gyalogos hidakat is egységes, egymáshoz illeszkedő kialakítással készítsük. Egyes területeken rossz minőségű szórt burkolatok is találhatók, ezek felújításakor ügyeljünk a megfelelő rétegrend alkalmazására és a burkolat tömörítésére, hogy az tartósan szép és gyommentes maradjon.

A felszíni vízelvezető árok többsége kiépített, két oldalán zöltsáv húzódik, amelynek folyamatos fenntartása, nyírása kiemelt feladat. A zöltsávban sorban ültetett, térfalat alkotó oszlopos örökzöldek állnak. Noha ezek a teljes településen megjelennek, és ezáltal egységes utcaképet alkotnak, sötétzöld színük és merev oszlopos formájuk komor, szigorú megjelenést kölcsönöz az utcáknak. Továbbá mivel tájidegen növények, a helyi klíma nem kedvező számukra, így könnyen kiszáradhatnak és kártevők is megbetegíthetik. Törekedjünk ezért fokozatos cseréjükre, helyettük lombhullató fasorok telepítésére.

A fasorok kiemelik a település fő útvonalait, irányítják a tekintetet, létesítésük hozzájárul az egységes utcakép létrehozásához. A fasorok kialakításakor ügyeljünk arra, hogy a megfelelő távolságra ültessük őket, figyelembe véve végleges méretüket. Olyan kisméretű fajokat válasszunk, amelyek nem nőnek bele a felsővezetékbe, egyéb közművezetékbe és az út fölé, akadályozva a biztonságos közlekedést. A jó faválasztással és ültetéssel elkerülhető a csonkolással kialakult fák csúnya látványa. Fontos, hogy a felszín alatti vezetékek (víz, gáz, csatorna, elektromos áram, telefon és internet kábel) tervezésekor kialakításánál is gondoljunk a fák gyökereinek helyigényére. A fasorokba kevésbé élénk lombú, zöld levelű lombhullató fák ültetése javasolt. Kerüljük az invazív, agresszívan terjedő fafajok (pl. *Ailanthus altissima* - bálványfa, *Acer negundo* - zöldbjuhar, *Amorpha fruticosa* - gyalogakác) és tájidegen fajok ültetését, valamint a fenntartási munkák csökkentése érdekében az igénytelenebb, „nem szemetelő” fajok alkalmazása ajánlott.

Javasolt a szép idős faállománnyal rendelkező karakteres fasorok (pl. a temető melletti platánsor, - a sportpálya melletti nyárfasor) helyi védelme.

A széles útkeresztmetszetek eredményeként az utcákban kiterjedt zöldfelületi sáv húzódik mindkét oldalon, amely lehetővé tenné utcakertek kialakítását is: virágos évelők, egynyáriak, díszfűvek, illetve kisebb fák ültethetők ide, amelyek barátságossá, meghitté varázsolják Zalaerdőd utcáit.

Cserjék ültetése esetén ügyeljünk arra, hogy a biztonságos közlekedés érdekében csak alacsony cserjék kerüljenek kiültetésre a közterületeken, a magasabb növények ugyanis mind a gyalogosok, mind pedig a gépkocsivezetők előtt kitakarják a látványt, így sokszor balesetveszélyes helyzetet teremthetnek. A kereszteződések teresedéseiben jelenleg telepített rózsák és elterülő örökzöldek megfelelők.

Az utcabútorok és berendezések, kisebb építmények alkalmazásánál figyeljünk arra, hogy egységes, azonos anyagú és formavilágú, valamint színben is összeillő darabokat telepítsünk, illetve hogy a tájba illeszkedő anyaghasználattal alakítsuk ki ezeket. Célszerű a padokat, hulladékgyűjtőket, információs táblákat, kerékpártárolókat, virágtartókat összehangolni. Törekedjünk arra, hogy ezekre ne egyedi darabokként, hanem egy rendszer elemeiként, egységes arculattal rendelkező elemekként tekintsünk, kialakításukat eszerint határozzuk meg.

Közparkok, sportpályák

A település területén a nagyobb teresedések parkosítottak, amelyek néhány apróbb fejlesztéssel közösségi zöldfelületként is használhatók lehetnek. A József Attila utca mellett lévő emlékmű környezetében néhány pad elhelyezésével hangulatos pihenőhely teremthető. A templom és néhány közintézmény környezete szintén fontos közösségi találkozóponthoz. Törekedjünk arra, hogy a zöldfelületeket őshonos, a termőhelynek megfelelő fajokból alakítsuk ki, lombhullató növényfajták alkalmazásával, az intenzíven használt területeken a településen máshol is megjelenő egynyári kiültetések és rózsák is jól mutatnak. A zöldfelületeken alkalmazott berendezések, bútorok lehetőleg egyformák, egymáshoz harmonikusan illeszkedők legyenek, ezáltal hozzájárulva a település rendezett arculatához.

A templom mellett található továbbá egy deszkakerítéssel körbevett rusztikus, faelemekből kialakított játszótér. A jól elhelyezett és ízlésesen kialakított együttes kiválóan illeszkedik a falusi környezetbe és étellel, vidámsággal tölti meg a település központját. Hasonló stílusban

készült a község északi felén lévő szabadidőpark is, ám – vélhetően részben periférikus helyzete miatt – fenntartása kevésbé megoldott. Az egységes stílusok alkalmazása hozzájárul a település rendezett arculatához, ezért a jövőben esetlegesen építendő további közösségi terek stílusban és anyaghasználatban is illeszkedjenek a már meglévőkhöz.

A Zalaerdőd északi felén elhelyezkedő sportpálya és szabadidőpark jelenleg gyepes, zöld környezetben található, tájba illesztésük érdekében törekszünk ennek megtartására, nagyobb burkolt felületek, építmények létesítése nem javasolt.

Természeti és táji környezet

Zalaerdőd táji környezetének megóvása fontos feladatunk. A település környékén ezért ipari tevékenység létesítése nem kívánatos. A mezőgazdasági jellegű tevékenységek, szántók, legelők, gyepfelületek, véderdők és gazdasági erdők megőrzése és telepítése biztosítja a hagyományos tájhasználat továbbélését és ezzel együtt a táji környezet fennmaradását. Hasonlóan fontos a településen kialakult kistelkes mezőgazdasági hasznosítású telkek megőrzése. E látványok a település vonzerejét is növelik, ezért törekszünk védelmükre, megőrzésükre.